

Maria Bereśniewicz (Książnica Pomorska)

Określniki chronologiczne dla tematów i wyrażeń z pola semantycznego „Filozofia”.

Przedstawione poniżej kwestie/wątpliwości powstały w wyniku rewizji określników chronologicznych stosowanych po -słownikowo rozumianej- 'Filozofii' oraz po wyrażeniach z zakresu, który proponuje artykuł słownikowy tego pojęcia.

1. Funkcjonalność określników chronologicznych: czy postać, w jakiej formułowana jest chronologia, może satysfakcjonować, być przydatna wyszukiwawczo (wyszukiwanie przez słowa), a sposób jej zapisu - oczywisty ?
2. Czy można teksty filozofii Wschodu potraktować achronologicznie?
3. Czy nie należy ujednoczyć odmiennych rozwiązań syntaktycznych w opisie tekstów filozoficznych - filozofii Zachodniej i filozofii Wschodu (dystynktywny określnik geograficzny), wprowadzając temat 'Filozofia Wschodu'?
4. Czy określniki geograficzne dla filozofii Azji wskazują ją i nazywają w sposób zgodny z przyjętą terminologią, z myśleniem o niej i jej kwalifikowaniem?
5. Czy wprowadzić terminy funkcjonujące w historii filozofii, węższe zakresowo wobec filozofii Wschodu, tj.: filozofia chińska, filozofia indyjska, filozofia japońska?
6. Czy wprowadzić tematy -analogiczne do już funkcjonujących w SJHP BN- 'Filozofia buddyjska', 'Filozofia hinduska' (od nazwy religii, nie - wyznania)?
7. **Filozofia starożytna basenu Morza Śródziemnego** - ponowna kwestia funkcjonalności określników chronologicznych: czy "wpisać" chronologię w temat? Zatem, czy nie jest lepsze wprowadzenie tematów: Filozofia grecka, Filozofia rzymska - zamiast określników scalających w zapisie wieki: przed narodzeniem Chrystusa z wiekami po narodzeniu?
8. Filozofia okresu **Średniowiecza**. Analogicznie, jak wcześniej, czy nie jest właściwsze wprowadzenie nazwy scalającej: 'Filozofia średniowieczna', z węższymi zakresowo tematami: 'Scholastyka' (już w SJHP BN jest) i 'Filozofia arabska' (wyrażenie, którego jeszcze nie ma)?
9. Jednocześnie -czy nie należy- zrezygnować z określników geograficznych wskazujących -przy ujęciach historycznych- aspekt narodowy ("narodowość" filozofii średniowiecznej)? Wymiar narodowy np. filozofii scholastycznej ma wątpliwą wartość informacyjną, jest poza tym niezgodny z "duchem" epoki, niezgodny ze spiritus movens życia intelektualnego w wiekach średnich. Oczywiście nie równałoby się to wykluczeniu możliwości prezentowania -jednak- aspektu/kontekstu narodowego.
10. Filozofia **nowożytna i współczesna**. Kwestia: czy nazywać ten czas -w rozwoju filozofii- wg

przedziałów, które stosowane są w historii filozofii?

Niewątpliwie jest to czas, kiedy filozofia znajduje swoją autoidentyfikację w kulturach narodowych: Filozofia niemiecka, Filozofia francuska, Filozofia rosyjska etc.

Jednak czas ten (nowożytność, współczesność) to także obszar stosunkowo dobrze znany, jak i silnie zsegmentowany na nurty, kierunki, prądy. Chronologiczną skalę tworzą już nie tylko wypreparowane stulecia, ale dziesięciolecia.

Czy od 16 stulecia n.e. zachować wskaźnik chronologiczny - określnik chronologiczny? Czy też stosować -wg zasady konsekwencji- oznaczenia uogólniające: nowożytność, współczesność? Czy może -uzupełniająco- nazwy kierunków intelektualno-filozoficznych i bardziej odważnie wykorzystywać tematy typu Racjonalizm, Empiryzm, Egzystencjalizm, Fenomenologia? Wydaje się, że wymienione wyrażenia są stosowane zbyt ostrożnie, z częściowym czerpaniem z ich historyczno-kategoryzacyjnej funkcji.

Zarys problemów poruszonych w wystąpieniu

Filozofia Wschodu

Uwagi wstępne

Sposób traktowania filozofii Wschodu jest zgoła inny od tego, jak traktuje się filozofię Zachodu. Dotyczy to zarówno stosowania określnika chronologicznego, jak i geograficznego.

Filozofia - Chiny - 19 w. (zastosowane do omówienia)

Filozofia - Indie (zastosowane do omówienia)

Filozofia - Indie - 9 w. (tekst z 9 w., tł. z sanskrytu)

Filozofia - Indie - 19 w. (zastosowane do tekstów Wiwekanandy)

W dotychczasowym opracowaniu określnik chronologiczny nie wskazuje wyróżniająco na "teksty" filozoficzne, znacząc często "omówienie", "historię".

Określnik geograficzny w przypadku filozofii Zachodu znaczy -z założenia- tylko i wyłącznie ujęcia historyczne, omówieniowe. W przypadku filozofii Wschodu jest elementem constans, niezależnie od dychotomicznego podziału w treściowej typologii dokumentów (teksty -a- historia).

Wydaje się, że brakuje spójnego określenia dla tej filozofii. O ile umownie 'Filozofia - historia' znaczy

historię filozofii zachodniej, bez potrzeby wyszczególniania kontynentów, o tyle filozofię Wschodu (np. jej historię), wyraża się w następujący sposób:

poprzez wymienienie państw, bądź poprzez wskazanie kontynentu, czy części/regionu świata:

Azja, Bliski Wschód.

Określnik 'historia' nie jest tu wyróżniający. Niekiedy nośnikiem ujęcia historycznego filozofii jest określnik 'filozofia':

Buddyzm - filozofia.

Propozycje

1)

znowelizowanie formy tematów :

przejście ze schematu 'Filozofia - /z/'

na:

Filozofia Wschodu (TW Filozofia chińska, TW Filozofia indyjska),

ew. tylko wprowadzenie formy Filozofia Wschodu,

aby uniknąć sytuacji, kiedy podręczniki tej filozofii są opracowywane na trzy sposoby:

a) Filozofia - historia - Chiny

Filozofia - historia - Indie

Filozofia - historia - Japonia

b) Filozofia - historia - Azja

c) Filozofia - historia - Bliski Wschód

Filozofia chińska to nie o końca: Filozofia - Chiny

Jest to filozofia zespalająca: konfucjanizm, taoizm (i jedno, i drugie to klasyczna filozofia chińska), poza tym: legizm, moizm, sofizm, yin-yang, buddyzm.

Filozofia indyjska

- związana jest z religiami indyjskimi: hinduizmem, buddyzmem, dżinizmem. Stanowi ją 9 szkół filozoficznych: 6 ortodoksyjnych bramińskich, jak np. wedanta, mimansa, sankhja, joga, oraz innych - filozofia buddyjska, filozofia dżinijska, .

Filozofia perska

Wikipedia:

Podstawą filozofii cywilizacji zatoki perskiej **przedislamskiej** jest wyraźny dualizm - wszystko dzieli się na dwa przeciwieństwa (ciało i duch, dobro i zło itd). Ponieważ pierwotne religie ludów irańskich były dość słabo zdogmatyzowane to wpływ filozofii był znacznie większy niż na zachodzie. Wielcy filozofowie stawali się reformatorami religii lub prorokami. Podstawowe trzy to Mazdaizm, Zaratusztrianizm oraz Manicheizm.

Mazdaizm jest określany jako ideologia proto-socjalistyczna. Głosił prymat narodu w interesie państwa, swoją ideologią zalegalizował akcje przeciwko władzy. Głosił też uspołecznienie dóbr podstawowych (w tym też żon).

Zaratustryzm zreformował ideę mazdaizmu. Przedstawił ideę jednego, właściwego boga i innych bytów duchowych. Ostatecznie rozdzielił świat materialny od niematerialnego (Platon oparł swoją filozofię na tym właśnie poglądzie). Rozpowszechnił indywidualizm w dążeniu do dobra, poprzez zachowanie czystości (najpewniej zaczerpnięte od Izraelitów). Indywidualizm był w sprzeczności z uspołecznieniem Mazdaizmu, zatem obie strony zaczęły okrzykiwać się heretykami.

Manicheizm był synkretyzmem chrześcijaństwa, buddyzmu oraz zaratustryzmu. On najbardziej rozprzestrzenił się po świecie a w krańcowej erze pogańskiego Imperium Rzymskiego był najbardziej popularną ideą. Święty Augustyn uznał, że wszelka herezja ma korzenie w manicheizmie.

Wymiar filozoficzny religii, wiary:

Filozofia buddyjska, filozofia zen, filozofia hinduska, filozofia dżinizmu etc. mogłaby być wyrażana przez konstrukcję: wyznanie/religia + określnik /x/ filozofia;

choć istnieją już : Filozofia żydowska, Filozofia chrześcijańska,

można by zatem zaprojektować: Filozofia buddyjska, Filozofia islamska.

Z całą pewnością, **jeżeli wyrażenia nie są homogeniczne** i mogą znaczyć równocześnie religię/filozofię, należy doprecyzować aspekt poprzez określnik /x/ filozofia;

konfucjanizm jest pojęciem jednorodnym, w przeciwieństwie do buddyzmu;

pytaniem jest, na ile ujmować/wyróżniać aspekty omówieniowe przy prądach, nurtach myśli religijnej, filozoficznej:

konfucjanizm:

wyrażenie to wskazuje zarówno na teksty kanoniczne/źródłowe, jak i na omówienia, odwołania etc.:

Zhuangzi (370-300 a.C.).

Prawdziwa księga południowego kwiatu / Zhuangzi ; z oryg.

chwd Taoizm

Wprowadzenie do filozofii taoistycznej / Piotr Majerski.

chwd Taoizm

Istota Tao : wprowadzenie w podstawy taoizmu na podstawie

oryginału Tao Te Ching oraz nauk wewnętrznych Chuang-tzu / Thomas Cleary.

chwd

Taoizm - 6 w. p.n.e.-3 w. p.n.e.

Taoizm - historia

2) rezygnacja z określników chronologicznych

Tematy z określnikami chronologicznymi nie realizują funkcji wyszukiwawczej: ze względu na złożoność tego segmentu wyszukiwawczego (patrz wyżej) i achronologiczne postrzeganie filozofii Wchodu. Dotyczy to zarówno "tekstów", jak i "omówień", czy prac -rzadkich- sensu stricte historycznych. Kwestią uboczną jest to, czy dla tej filozofii wektor czasu ma znaczenie, jak -analogicznie- w przypadku filozofii Zachodu.

Czy można zaproponować rezygnację z określników chronologicznych w charakterystykach do tekstów kanonów i omówień, zaś w przypadku prac ściśle kalendarjno-historycznych, kontekstowo-historycznych wskazane by było stosowanie określnika /x/ historia, z określnikiem chronologicznym.

Čan-buddizm i kul'tura psihičeskoj deâtel'nosti v

srednevekovom Kitae / N. V. Abaev ; otv. red. L. P.

Delûsin ; Akademiâ nauk SSSR. Sibirskoe otdelenie.

Burâtskij filial. Burâtskij institut obšestvennyh nauk.

Konfucjanizm - psychologia - Chiny - 5-15 w.

Taoizm - psychologia - Chiny - 5-15 w.

Zen - psychologia - Chiny - 5-15 w.

Chiny - kultura - 5-15 w.

W powyższym wątpliwe są zarówno określniki chronologiczne, jak i określnik geograficzny. Poza kwestią jest ostatnie hasło przedmiotowe (Chiny - kultura - 5-15 w.).

Taoizm jest systemem chińskim, a konfucjanizm dopiero od 16. wieku tak naprawdę jest "w świecie", czyli poza Chinami. Wątpliwości jest, zresztą, wiele.

Proponowana chwd:

Filozofia chińska

Konfucjanizm - psychologia

Taoizm - psychologia

Zen - psychologia

Chiny - kultura - 5-15 w.

Wobec migracji systemów filozoficzno-religijnych, niepoliczalnej wielości ich odmian, fluktuacji, wzajemnych wpływów - czy nie lepiej jest erudycyjne kwestie dotyczące czasu i przestrzeni rozwiązywać poprzez nazwę nurtu, ze wskazaniem obszaru tradycji:

Filozofia japońska

Zen;

Filozofia indyjska

Buddyzm

3)

Teksty filozoficzne - proponowany model opracowania:

Poznanie istoty rzeczy = Tattvabodha ; Poznanie ducha =

Atmabodha / [Šankara] ; z sanskrytu przeł., we wstęp i

słownik zaopatrzyła Marta Kudelska.

Filozofia - Indie - 9 w.

by było:

Filozofia indyjska

The complete works of Swami Vivekananda. Vol. 1

Filozofia - Indie - 19 w.

Hinduizm

by było:

Filozofia indyjska

Hinduizm - filozofia

Księga pieśni = Szy-cing / [wybór i oprac.] Konfucjusz.

Konfucjanizm - 6-5 w. p.n.e.

Poezja chińska - do 5 w. p.n.e.

Antologie

Źródła historyczne

by było:

Konfucjanizm

Poezja chińska - do 5 w. p.n.e.

Antologie

Źródła historyczne

4)

Omówienia:

dotychczas

Filozofia - historia - Indie - 6 w. p.n.e.-4 w.

Potraktowanie prac *omawiających* tę filozofię:

- pomijanie określnika chronologicznego,
- artykułowanie ujęcia poprzez określnik /x/ historia;

O imionach i kształtach Jednego : monizm indyjskiej

filozofii Tradycji / Joanna Jurewicz.

Filozofia - historia - Indie

Hinduizm

Monizm

by było:

Filozofia indyjska - historia

Hinduizm - filozofia

Monizm

Filozofia Zachodu :

filozofia starożytna (do 529 r.)

średniowiecze (do r. ok. 1400) : Filozofia arabska, Scholastyka

filozofia nowożytna (ca : 1400- połowa XIX w., śmierć Hegla w 1831 r.)

filozofia współczesna (ca : od połowy w. XIX, poprzez w. XX, do obecności)

Filozofia starożytna

wyrażenie jako temat, bądź jako przedział, w którym swoje miejsce i czas ma m.in.: filozofia grecka i starożytnego Rzymu.

Obejmuje: 7/6 w. p.n.e. - 6 w.

Filozofia grecka

Filozofia rzymska

Filozofia chrześcijańska

Filozofia w wiekach średnich

Nośnikiem czasu byłoby określenie/temat:

Scholastyka (NU Filozofia scholastyczna) oraz **Filozofia arabska**

a także

TS Filozofia średniowiecza

Katalog centralny BN (w zn. - indeks haseł przedmiotowych) wyraźnie wskazuje cesurę między filozofią starożytną a średniowieczną w rozumieniu - scholastyczną. Nie powinno być większego problemu z wiekami początkowymi epoki, gdyż piśmiennictwo i myśl filozoficzna przechodzi w tym czasie fazę regresu. Widać koniec epoki starożytnej (6 w.) i początek nowej (9 w.) Nie ma żadnego "filozoficznego interregnum". Mimo Renesansu, scholastyka -jako szkoła i metoda- funkcjonowała także w 16 w. (Francisco Suarez 1548-1617).

Filozofia arabska

NU Filozofia islamska, Islamska filozofia, Filozofia islamu

9 w.-13 w. (wg innych 15 w.)

PWN:

arabska filozofia średniowieczna, filozofia arabska, filozofia muzułmańska, filozofia arabsko-muzułmańska, koncepcje i kierunki filozoficzne rozwijające się IX–XIII w. w krajach arabskich Wschodu (gł. Syria, Persja, Mezopotamia) i Zachodu (gł. Hiszpania), łączące filozofię Arystotelesa i neoplatonizm z myślą islamu; wywarła wpływ na kształtowanie się scholastyki, stanowiąc pośrednie ogniwo między starożytną a średniowieczną nauką i filozofią w Europie (Ibn Sina, Ibn Ruszd, Al-Ghazali).

Najbardziej znani przedstawiciele:

Ibn Massara (zm. 931)

Al-Ghazali (1059-1111)

Al-Kindi (ok. 800 – ok. 873/9)

Al-Farabi (870-950)

Ibn Arabi (1165-1240)

Awicenna (Ibn Sina, 980-1037)

Awerroes (Ibn Ruszd 1126-1198).

Księga o podróży nocnej do najbardziej szlachetnego miejsca / Ibn Arabi.

Filozofia - 12 w.

Islam - 12 w.

Mistyka - 12 w.

Propozycja:

Filozofia arabska

Mistyka islamska

Był argument negujący proponowane rozwiązanie, iż pozbywając się określnika chronologicznego, likwidujemy możliwość wyszukiwania wg kryterium czasu. Jest to częściowo tylko słuszne zastrzeżenie. Przypomnę, że chronologia jest wpisana w wartość semantyczną wyrażen: Scholastyka i Filozofia arabska. Zgłaszając ten zarzut, nie dostrzega się faktu, iż dotąd, wg dotychczasowego modelu opracowania, nie można znaleźć tekstów filozofów z konkretnego obszaru geograficznego.

Oczywiście nie można wykluczyć poszukiwań wg kryterium czasu, odmierzanego stuleciami. Wydaje się jednak, iż poszukiwania zawężone do niewielkich przedziałów chronologicznych, są zazwyczaj erudycyjnie, więc posiłkujące się nazwiskami filozofów;

w wyszukiwaniu popularnym, perspektywicznym, funkcjonuje -zdaje się- model wyszukiwania wg słów kluczowych: nurtów, dziedzin, czasoprzestrzeni.

Filozofia nowożytna (15 w. do połowy w. 19.)

Filozofia współczesna (połowa 19 w. do -->)

filozofie narodowe:

Filozofia francuska

Filozofia niemiecka

Filozofia amerykańska

etc.

Budować, mieszkać, myśleć : eseje wybrane / Martin

Heidegger.

Jest:

Filozofia -20 w.

Metafizyka

Może być:

Filozofia współczesna

Filozofia niemiecka

Metafizyka

Egzystencjalizm

Nowożytność i współczesność:

możliwość, aby -

funkcjonowały filozofie narodowe (to po pierwsze),

(po drugie) zamiast określenia Filozofia współczesna, Filozofia nowożytna - funkcjonowałaby dotychczasowa chronologia (= określniki chronologiczne) :

zatem

Budować, mieszkać, myśleć : eseje wybrane / Martin

Heidegger.

Jest:

Filozofia -20 w.

Metafizyka

Może być:

Filozofia - 20 w. / Filozofia współczesna

Filozofia niemiecka

Metafizyka

Egzystencjalizm

Tractatus logico-philosophicus / Ludwig Wittgenstein.

Język - filozofia

Logika - 20 w.

By było:

Filozofia współczesna

Filozofia angielska

Język - filozofia

Logika

Wybór pism. T. 1, Myśli o śmierci i nieśmiertelności /

Ludwik Feuerbach.

Antropologia filozoficzna -19 w.

Filozofia - 19 w.

Religia - filozofia

propozycja:

Filozofia niemiecka

Filozofia nowożytna / Filozofia - 19 w.

Antropologia filozoficzna

Religia - filozofia

Śmierć - filozofia

Nieśmiertelność - filozofia

Maria Bereśniewicz